

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

БЕРНШТЕРНЕ БЕРНЗОНА

НОВОЖЕНЦІ

КОМЕДІЯ В ДВОХ ДІЯХ

ЛЯЙПЦІГ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

головні склади:

BERLIN W 62 / ЛЬВІВ / WINNIPEG MAN. (Canada)

diasporiana.org.ua

- Досі появилися оці книжки:
- 1—6а. **Лепкий Б.**, Начерк історії української літератури (до нападів Татар). I., нове ілюстроване видання.
 7. **Левецький-Нечуй Ів.**, Запорозжці.
 8. **Ляфонтен Ж.**, Байки (в 4 образках).
 - 9—11. **Карпенко-Карий**, Суета, нове видання.
 - 12—14б. **Крушельницький Антін**, Іван Франко, поезія (Літературні характеристики укр. письменників, I).
 - 15—16. **Руданський С.**, Співомовки (зі вступ. Лепкого).
 17. **М. Вовчок**, Девять братів і десята сестричка Галя.
 - 18—20. **Ахеліс Тома, др.**, Начерк соціології.
 21. **Мамін-Сибіряк Д. Н.**, Чутлива совість.
 - 22—23. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть I.
 - 24—25. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть II.
 - 26—27. **Кміт Юрій**, В затінку й на сонці оповідання.
 - 28—29а. **Збірник народніх пісень і дум.**
 - 30—33а. **Чайківський Й.**, Всесв. історія I, стар. віки (зі ілюстр.).
 34. **Кіплінг Р.**, От собі казочки (з двома ілюстр.).
 - 35—36. **Кіплінг Р.**, От собі сторійки (з трома ілюстр.).
 37. **Бернзон Б.**, Новоженці, комедія в двох діях.
 - 38—39. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть III.
 40. **Езоп**, Байки.
 - 41—43б. **Барвінський В.**, Скошений цвіт, повість.
 - 44—47. **Раковський Ів. др.**, Психологія, I.
 48. **Андрєєв Л.**, Три оповідання.
 - 49—50. **Карпенко-Карий**, Хазяїн, комедія.
 51. **М. Вовчок**, Сестра, Козачка, Чумак (оповідання).
 52. **Бернзон Б.**, Понад сили, драма.
 - 53—56. **Чайківський Й.**, Всесвітня історія II, серед. віки.
 - 57—59. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть IV (кінець).
 60. **М. Вовчок**, Від себе не втечеш (оповідання).
 - 61—62. **Ібзен Г.**, Вудівничий Сольнес, драма.
 - 63—64. **Гоголь М.**, Тарас Бульба, повість (з ілюстр.).
 65. **Руданський С.**, Цар-соловей, поема-казка.
 66. **Молієр Ж. Б.**, Лікар-шуткар, жарт у 1 дії.
 67. **Котляревський Ів.**, Наталка Полтавка, укр. опера.
 - 68—72. **Чайківський Й.**, Всесвітня історія III, нововічна.
 - 73—74. **Николишин Д.**, Розладде, драма.
 75. **М. Вовчок**, Кармелюк, Невільничка (оповідання).
 - 76—77. **Геновефа**, опов. (з образк.).
 78. **Куліш П.**, Орися, Дівоче серце, Січові гості.
 79. **Кобиланська Ольга**, Некультурна, повість.
 80. **Кобиланська Ольга**, Valse mélancolique.
 - 81—84. **Франс Ан.**, На білих скалах, повість.
 - 85—86. **Толстой, Л.**, Живий труп, драма.
 - 87—91. **Барвінський О.**, Спомини з мого життя, I.
 92. **Яричевський С.**, Княгиня Любов, драма.
 93. **М. Вовчок**, Сон, Одарка, Чари, Ледащиця.
 - 94—98. **Лепкий Б.**, Начерк іст. україн. літер., книжка II.
 99. **М. Вовчок**, Інститутка.
 - 100—103. **Антонович В.**, Коротка історія Козаччини.

БЕРНШТЕРНЕ БЕРНЗОЦА

НОВОЖЕНЦІ

КОМЕДІЯ В ДВОХ ДІЯХ

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ КНІВ—ЛІЙНЦІЇ

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Українська Накладня
с. з о. п.
BERLIN W 62
Kurfürstenstr. 83

Книгарня Наукового
Тов. ім. Шевченка
у ЛЬВОВІ
Ринок 10

Українська Книгарня
і Накладня
850 Main Str.
Winnipeg Man. (Canada)

Printed in Germany

О с о б и :

Батько.

Мати.

Лявра, їх дочка.

Аксель, її муж.

Матильда, приятелька Ляври.

Слуга.

Дівчинка.

Дія перша.

Розкішно прибрана комната.

Софа по правій і софа по лівій руці, обі на переді сцени. По середині стіл, крісла. Двері в задній стіні ведуть до передпокою. Перед софою, що по лівій руці, стоїть невеликий стіл, на ньому лежать газети.

Ява перша.

Батько, на софі, що по лівій руці, читає газети. Аксель, на софі, що по правій, з газетою на колінах, лишив читати. Мати шиє коло стола. Лявра, входить якраз. Слуга. Відтак Матильда.

Лявра. Добрий день, мамо! (Цілює її.)

Мати. Добрий день, моя кохана! Спала добре?

Лявра. О знаменито! Добрий день, тату! (Цілює його.)

Батько. Добрий день, люба дитино, Якже, весела, вдоволена?

Лявра. О певно. (Йде попри Акселя). Добрий день, Аксель! (Сідає коло стола напроти матери.)

Аксель. Добрий день.

Мати. Прикро мені, моя дитино, що не можу нині піти з вами на бал. Але та

довга подорож сюди, те погане весняне повітря...

Б а т ь к о. (все ще читаючи.) Мати нездорова; вона сеї ночі кашляла.

Л я в р а. Знову кашляла!

Б а т ь к о. Два рази. (Мати кашляє, батько піднімає очі знад газети.) Чуєш? Мати не сміє виїздити, — під жадного умовою.

Л я в р а. Коли так, то й я не піду.

Б а т ь к о. І то буде найліпше; погода така погана... (До матері.) Але-ж дитино, ти без шалю! Де твій шаль?

Л я в р а. Аксель, принеси мамі шаль; він висить в передпокою. (Аксель виходить.)

М а т и. Порядної весни ще нема. Мені дивно, що тут не палено.

Л я в р а. (До Акселя, що закидає матері шаль на плечі.) Аксель, подзвони і вели тут запалити. (Він дзвонить і розказує, що треба, слугі.)

М а т и. Коли ніхто з нас не піде на баль, треба би бодай дати знати... Правда, Аксель, ти подбаєш про те?

А к с е л ь. Радо; — одначе, чи воно годить ся, не бути на тому балю?

Л я в р а. Алеж ти чуєш, що мати сеї ночі кашляла.

А к с е л ь. Чую. Але баль дає мій одинокий приятель в сій околиці і тільки тобі і мені

в честь; ми одинока понука свята — і не бути на ньому!

Ляв ра. Нам і так не було би приємності, коли мати не піде.

Аксель. Неодно мусить ся робити, з чого нема приємності.

Ляв ра. Коли ходить про обов'язок — так. Але наш перший обов'язок належить ся мамі, що чейже не може сама остати ся дома, коли нездужає!

Аксель. Я не розумів сего так, що мама недужа.

Батько. (Читаючи). Вона нині в ночі два рази кашляла. А перед хвилиного кашлянула в третє.

Мати. Аксель думає, що се не недуга, — і має слухність.

Батько. (Читаючи) Кашель може стати ся дуже небезпечний. (Він покашлює). Груді, легки... (Покашлює знову). Мені здаєть ся, що й я не конче здоров.

Ляв ра. Таточку, ти ходиш за легко одітій.

Мати. Ти так одягаєш ся, мовби то літо було, а тут зовсім не те.

Батько. Ну, може незадовго розгорить ся в печі. (Покашлює знову.) Ні, зо мною зовсім не добре.

Ляв ра. Аксель! (Він приступає до неї.)
Тепер ти міг-би, поки сніданне буде готове,
прочитати нам дещо з газет.

Аксель. Радо. Але я хотів-би вперед
знати допевно, чи ми справді не підемо нині
на баль?

Ляв ра. Ти-ж можеж піти, а нас ви-
правдаєш!

Ма т и. Так не годить ся. Не забувай,
що ви обоє подружені.

Аксель. Але власне тому, я думаю,
не повинна Ляв ра остати ся дома. Вона
мусить тепер зважати в першій мірі на те,
що вона моя жінка; до того баль робить ся
для нас обоїх, а нам не хибує нічого... тай
загалом балі для молодих людей — —

Ма т и. — А не для старих...

Ляв ра. Дякую тобі. Але мама почала
знову танцювати, від коли я виросла. Я не
була ніколи на балю, якого-б мама не починала.

Ма т и. Але Аксель думає, що я не по-
винна була робити сього.

Ба т ь ко. (Читаючи) Мати танцює ду-
же мило.

Аксель. Я се знаю, бо мав нераз
честь, починати з мамою танки. Одначе на
сей раз запрошено яких пятьдесят людей,
не щаджено труду ні гроший ні радощів тільки

ради нас... Було-б просто несовісно обманути їхні надії.

Б а т ь к о. (Читаючи.) Ми-ж можемо віддати їм їхній баль.

М а т и. Тим більше, що один вже завинили.

Л я в р а. Справді, так ліпше; тут навіть місця більше. (Павза.)

А к с е л ь. (Понад крісло Ляври.) А твоя нова сукня, мій перший дарунок, — чи й він не заманить тебе! Синя газа із срібними зірдами... Невже вони не зйдуть нині у вечері?

Л я в р а. (Усміхаючись.) Ні; — на балевому вечері, де не буде мами, не можуть зорі світити.

А к с е л ь. Коли так, що я велю подякувати. (Йде.)

Б а т ь к о. (Читаючи.) Може ліпше, щоб я написав кілька слів. (Аксель зупиняєть ся.)

М а т и. Так, ти се з'умієш найліпше.

М а т и л ь д а. (входить до комнати, за нею слуга, що відчиняє двері). Сніданє готове.

Б а т ь к о. (подає рамя матері.) Шаль остав на собі, моя кохана; в передпокою зимно. (Виходять.)

А к с е л ь. (подає рамя Ляврі і йде за ними.) Не мігби я заговорити з тобою кілька слів, заки підемо? (Зупиняєть ся на дверях.)

Ляв ра. Тепер сніданє . . .

Аксель. (до Матильди, що стоїть за ними і жде.) Прошу дуже! . . . (Вона виходить, слуга за нею.)

Ява друга.

Аксель. Ляв ра. Відтак Матильда.

Аксель. Отже тебе не можна намовити? . . . Ходи зо мною на баль!

Ляв ра. Я знала добре, що про се буде мова.

Аксель. Зроби се для мене, як любиш мене!

Ляв ра. Але-ж ти чув, що мама і батько не хочуть.

Аксель. Але я хочу.

Ляв ра. Як мама і батько не хочуть?

Аксель. Отже ти насамперед їхня дочка — а відтак аж моя жінка?

Ляв ра. (Сміючусь.) Очевидно — се-ж природно.

Аксель. Ні, се зовсім не природно, бо два дні тому ти обітувала мені, що покинеш батька і матір і підеш за мною.

Ляв ра. (Сьміючись.) На баль? Ні, сього я не обітувала.

Аксель. Всюди, куди я захочу.

Ляв ра. Ні, ти жартуєш, коханий Аксельо... Се зовсім неможливе.

Аксель. Се можливе — як ти захочеш.

Ляв ра. Ба, — але-ж я не хочу:

Аксель. Тої днини чула ти також, що муж пан жінці; коли я схочу, ти мусиш покинути їх; — на се ти дала мені свою руку, ти мала вперта головко.

Ляв ра. Навпаки, я зробила се тільки тому, щоб на все могли остатись у батька і мами.

Аксель. Так ти се розуміла?... Отже ти не хочеш остатись у мене?

Ляв ра. Так... але й їх не покидати.

Аксель. Ніколи?

Ляв ра. Ніколи? (Вони мовчать хвилину.)
Колись, як буде треба.

Аксель. А коли то буде треба?

Ляв ра. Коли?... Як батька і мами... вже не буде. Але на що думати про те...?

Аксель. Не плач, моя кохана! Але скажи, чи ти не могла-б піти зо мною — заки вони покинуть нас?

Ляв ра. Ні, — як ти можеш вимагати від мене?

Аксель. О Лявро, ти не любиш мене!

Ляв ра. На що говорити таке... Ти робиш се тільки, щоб мене засмутити..

Аксель. Ти навіть не знаєш, що значить „любити“.

Лявра. Я не знаю?... Сього я не сподівалась по тобі.

Аксель. То-ж скажи мені моє золото!... Скажи мені раз!

Лявра. (Цілює його). Так, а тепер не згадуй більше про те; ти-ж знаєш, що я плачу зараз і маю відтак червоні очі, а батько і мама раді знати, чому... і коли я не можу сказати, мені прикро.

Аксель. Ліпше, щоб поплакала тепер трохи, — як колись гірко.

Лявра. А що-ж я вчинила, щоб плакати?

Аксель. Ти дала мені свою руку, а не дала серця, — дала своє „так“, а не дала своєї волі, — дала себе саму, не знаючи, чому. Що мало бути для мене найбільшою і найчистішою радістю мого життя, те стаєть ся причиною журби, і я гляджу понуро в будучину.

Лявра. Боже милосерний! — і те все я завинила?

Аксель. Ні, то моя вина! Я дозволив влєсливій надії задурити себе . . . я думав, що моя любов так легко розбудить у тебе твою! А я бачу, що негоден навіть, щоб ти зрозуміла мене — все на дармо. Тому я мушу відважитись на крайне . . .

Ляв ра. Як, на крайне?

Аксель. Ах Лявро, люблю тебе не сказано!

Ляв ра. Як би так, ти не смутив би мене.
Я не роблю сього ніколи.

Аксель. Добре, то сповни се одно моє бажання, і я вірити-му, що воно буде запо-рукою на будуще: — ходи зо мною на баль!

Ляв ра. Але-ж я не можу!

Аксель. О, коли так, то я не буду довше відкладати!

Ляв ра. Ти лякаєш мене! Ти дивиш так понуро!

Аксель. Ні, ні! Але так далі не може бути! Я не видержу!

Ляв ра. Чи я така недобра? Сього не сказав давнійше про мене ніхто!

Аксель. Не плач, моє ангелятко! В тебе вини хиба стільки, що ти на причуд прина-да, — чи смієш ся, чи плачеш. Який не був-би твій настрій: ти все однаково чарівна як за-пах квітів; і тому мусиш піти за мною, де я живу, і жартувати, коли думаю, і сміятись, коли журю ся . . . Тихо, тихо, щоб не було червоних очий; щоб не бачив ніхто . . . Ось надходить мати . . . ні, то Матильда.

Матильда. Кава вистиває.

Аксель. Ми йдемо сейчас, — тоб-то Ляв ра йде. Я хотів би поговорити з вами кілька слів,

Матильда. Зо мною ?

Аксель. Коли ваша ласка . . .

Матильда. Прошу.

Лявра. Але ти надійдеш, правда ?

Аксель. В сю мить, моя люба.

Лявра. І вже не гніваєш ся на мене ?

Аксель (йдучи за нею). Того не було —
і не буде ніколи !

Лявра. Богу дякувати ! (Вискакує з ко-
мнати).

Ява третя.

Аксель. Матильда.

Матильда. Чого вам від мене ?

Аксель. Панї, вмiсте ви мовчати ?

Матильда. Ні.

Аксель. Ви не хочете мовчати ?

Матильда. Ні.

Аксель. І не хочете ні трохи вірити
мені ? (Бере її руку.) Колись . . .

Матильда (виймає руку і йде наперед.)
Так, колись . . .

Аксель. А чому тепер вже ні ? (Йде
за нею.) Що-ж змінило ся від тогді ?

Матильда. Ви самі . . . Ви тепер жо-
наті !

Аксель. Власне, що то ні.

Матильда. Так !

Аксель. Се мусіли ви завважати, бо у вас око бистре.

Матильда. Я думала, що все стало ся, як ви сього бажали.

Аксель. Відповідаєте мені так дивно... Чи я прогрішив ся напроти вас?

Матильда. Що вам за діло, питати ся про те?

Аксель. Бо від якогось часу ви оминаєте мене. Нагадайте ся тільки, які добрі були ви для мене давнійше, що я майже все завдячую вам . . . Тільки при вашій допомозі міг я зблизити ся до неї. З вами мусів я укладати сходини, щоб могли розмовити ся з нею... Вам мусів я подавати одно рамя, щоб могли подати їй друге, з вами говорити, щоб вона слухала. Кохана дитина думала, що прислугуєть ся для вас — —

Матильда. Міжтим як се я прислугувалась для неї. —

Аксель. Не знаючи про те . . . В тім був комізм ситуації.

Матильда. Ваша правда: в тім був комізм ситуації.

Аксель. Але небаром розлізли ся сплетні, що ми обоє заручені, а Лявра служить нам за громозвід . . . Тому мусів я ради вас швидко покінчити справу.

Матильда. Так, ви зробили несподіванку неодному.

Аксель. Навіть вам, здається мені — про Лявру і її родичів вже й не згадувати. Та найгірше, що я зробив несподіванку маму власному щастю.

Матильда. Що ви хочете сказати сим?

Аксель. Я знав дуже добре, що Лявра була тільки дитина. Але я вірив, що вона виросте, дозріє, коли любов зближить ся до неї. Що-ж, любов не зближається: цвіт не хоче отворити ся, а я не в силі розігріти повітре. Ви можете зробити се, — ви, що у вас вона, можна сказати, жила своїми першими бажаннями, — ви, що так гарно вмієте жертвувати другим свої радощі . . . Се-ж по трохи і ваша вина, що ся важна подія в її життю застала її зовсім неприготованою. Тому ви обов'язані допомогти їй на першому кроку від її родичів до мене, звернути до мене її любов — —

Матильда. Я —? (Павза.)

Аксель. Ви не хочете?

Матильда. Ні . . .

Аксель. Чому ні? Ви-ж любите її?

Матильда. То правда! Але щось подібного . . .

Аксель . . . Ви можете зробити! Бо ви багатіші, як ми решта, отже знаєте більше

доріг до серця, як ми . . . Коли ми часом говоримо про серцеві справи і ви скажете свою думку про те, мені нагадують ся тогді мимовільно рефрени народніх пісень, що в двох стрічках містять поезию цілої пісні . . .

Матильда. Так — се не перший раз, щи ви влещуєтесь.

Аксель. Я влещуюсь? Якраз те, про що саме прошу вас, свідчить лїпше всього, яка велика моя — —

Матильда. Досить, досить! Я не зроблю того!

Аксель. Чому-ж ні? Скажіть бодай по ширости!

Матильда. Бо . . . о . . . бо — —
(Вона йде.)

Аксель. Чого се ви стали ся такі неприязні? (Матильда зупиняєть ся, як коли би хотїла відповісти, але відтак виходить скоро з комнати.)

Ява четверта.

Аксель сам.

Що се їй прийшло на ум? Невже вона мала що з Ляврою? Або в хатї стало ся щось, про що я не знаю? Ся знаменита головка не мучить ся дурничками . . . Але нехай буде

собі що хоче, — мені треба думати про інші речі. Коли одна не може зрозуміти мене, друга не хоче, а старі ані не можуть ані не хочуть, то я мушу ділати на власну руку — і чим скорше, тим ліпше, тим ліпше! Пізніше виглядало-б се в очах світа мов справдішний розрив, — отже нумо тепер, поки ще не вдомашнились тут! Коли сей стан не покінчить ся, то ми пропадемо. Позволити втягнути себе в неприродне; значило-би добровільно стати ся калікою . . . Тут звязали мені делікатні ниточки зглядів і руки і ноги. Я мушу безнастанно ходити на палцях; мушу протискатись проміж їхні квіти і меблі з тою-ж обережністю, як проміж їхні привички. Легше можна перевернути цілу сю хату, як змінити один-однісінький кусничок в ній . . . Мені годі рушитись! . . . Де далі стаєть ся воно нестерпне! . . . Отсю софу присунити до стіни і переставити се крісло — чи се гріх проти природи? Або чи се постановлено з віків-вічних, щоб стіл ось тут стояв? Не можна-ж його рушити? (Він пересуває стіл.) Так, справді, можна! І софа так само — чого їй стояти так далеко на переді? (Посуває її взад.) І чому крісла мають заваджати в дорозі? Се повинно стояти тут . . . а се тут! (Переставляє їх.) Я мушу мати місце для ніг . . . Мені здаєть ся допевно, що я забув

ходити, — адже вже з рік не чув я стуку моїх кроків — ані гомону мого голосу; тут все тільки шепочуть і кашляють . . . , Ану, чи не загубив я свій голос?

(Співає.)

Розірву я всі кайдани,
Вирву браму тюремну
І з мечем в руці могучій,
В бій піду . . .

Ява пята.

Батько із серветою і т. д. Мати. Лявра.
Матильда, з їдою в роті. Аксель.

Лявра. Але-ж Аксель!

Матильда. Так самі одні?

Мати. Ти на балю?

Батько. І відразу і граєш і танцюєш?

Аксель. Забавляю ся трохи.

Батько. З нашими меблями?

Аксель. Я тільки хотів спробувати, чи можна їх пересунути.

Мати. Чи їх можна пересунути? . . .

Лявра. Але чого кричиш так?

Аксель. Мені хотілось почути, чи є ще в мене голос.

Лявра. Чи в тебе є ще голос?

Мати. За хатою є гарний ліс, — там можеш вправляти ся . . .

Батько. І водопад, — коли хочеш
бути Демостеном . . .

Ляв'ра. Але-ж Аксель, чи ти здурів?

Аксель. Ні — але я думаю, воно буде
незадовго . . .

Мати. Чи стало ся тобі що немилого?

Аксель. Так, дуже багато.

Мати. Що-ж се? Може почта принесла
яку лиху вість?

Аксель. Ні, се ні, — але я нещасливий.

Мати. У вісім днів по весілю!

Батько. Дуже цікавий спосіб, вияв-
ляти те!

Аксель. О, воно находить на мене
частійше.

Мати. Але що се такого? Ти зовсім не
такий щасливий, як ми надіяли ся. Любий
мій, розкажи нам по правді, — ми-ж тепер
твої родичі!

Аксель. Се я думав давно зробити;
але не мав відваги.

Мати. Чому? Чи ми не добрі для тебе?

Аксель. Ви за добрі.

Батько. Як се розуміти?

Аксель. Що тут мені за добре . . .
що тут не можу випробувати свої сили, свій
розгін до діяльності, до бородьби — що не
можу заспокоїти свою амбіцію!

Б а г ь к о. Ні? А чого-ж тобі треба?

А к с е л ь. Я хочу сам працювати на себе, сам здобувати собі становище в суспільстві, — хочу чимсь бути!

Б а т ь к о. Так! . . . Химери! (Йде до дверей.)

М а т и. З яких ми мусимо видохторувати його: прецінь він муж нашої дитини. Чим-же ти хотівби бути, мій любий? Може послом?

А к с е л ь. Ах що послом! Але мій вуйко, що має в околиці найбільшу канцелярію адвокатську, хоче вже здавна передати її на мене.

М а т и. Але ти можеж управляти нею звідсіля, Аксель?

Б а т ь к о. (в дверях). Я кажу: химери, химери! . . . ходи снідати! (Він хоче йти.)

М а т и. Правда, ти не міг-би управляти нею звідсіля, Аксель?

А к с е л ь. Ні; але я можу перенести ся до міста.

В с і. До міста? (Павза; батько вер-
єть ся.)

Б а т ь к о. Аж отсе доперва неможливе!

М а т и. Але в тім мусить щось бути. Чи тебе мучить що? (По тихо.) Може в тебе довги є?

А к с е л ь. Дякую вам, дорогі тесті, — ви вже поплатили за мене.

М а т и. Отже що се таке, Аксель? Ти від якогось часу дивний такий, — що тобі, мій любий?

Б а т ь к о. Химери, химери, а вони беруться з жолудка. Памятаєш, як я з'їв недавно морського рака? . . . ходи, напийся шклянку шері, воно минеться.

А к с е л ь. Ні, воно не минеться. Воно повертає і стає все міцнійше. Мому духови треба роботи, моїй тузі ціли, — я нудьгую . . .

М а т и. У вісім днів по весілю!

Б а т ь к о. Чорт вас знає! То бери ся до чого небуть? Що зупиняє тебе? Хочеш управляти моїми добрами? Хочеш заводити уліпшення? Хочеш — ну все, все чого хочеш! Я люблю, що в тебе є пляни, грощі матимеш, коли захочеш, — тільки не роби крику!

А к с е л ь. Я мусів би тогді все завдячувати вам і почувати ся залежним.

Б а т ь к о. А ти раднійший залежати від свого вуйка?

А к с е л ь. Він не дарує мені нічого. За все мушу заплатити.

Б а т ь к о. Так? — чим?

А к с е л ь. Моєю працею і — ну, прецінь ви позичите мені трохи . . .

Б а т ь к о. Анї сотика.

А к с е л ь. А то чому ні?

Батько. Я тобі скажу: бо мій зять с мій зять, не жаден адвокат-спекулянт, що вивіскою на дверях впрошуєть ся з услугами цілому світови.

Аксель. Хиба адвокагське званє нечесне?

Батько. То ні. Але ти ввійшов до одной з найстарших і найбогатїйших родин в краю, до родини, що її минувшину ти повинен з честю шанувати; отже в тїй родинї бувало з незапамятних часів, що син переймав по батькови земські добра, але ніколи не лучало ся, щоб гнав ся за становищами і посадами. Ті почесні уряди, що я сповняв, надано менї всі; ніколи не побивав ся я ні за одним. І ти теж не повинен похатникувати із своїм знаєм і талантом, але спокійно сидїти тут. Тогдї предложать тобі більше, як сам бажати-меш.

Мати. Але дорогий, не зворушуй ся так! Опісля будеш нездужати! Позволь, ми залагодимо справу на мировїй дорозї . . . Аксель, будь-же розумний, тато не може перебувати нїяких зворушень . . . Лявра, принеси батькови шклянку води. Ходи, кохасю, підемо до харчовой.

Батько. Дякую, мій апетит минув ся.

Мати. От вже й маємо, — Аксель, Аксель!
Лявра. Тьфу, Аксель!

М а т и (веде старого на крісло.) Сідай, любий, сідай! Господи, яке в тебе горяче обличчя!

Б а т ь к о. Але бо тут горяче!

М а т и. То від печі. Матильдо, подбайте, щоб вогонь скорше погас!

Л я в р а (до Акселя). Так, гарно... дуже гарно!

Б а т ь к о. Поставте . . . поставте крісла на давнє місце! (Пересувають). І стіл. (Пересувають). Так, тепер мені вже легше.

М а т и. Так легко може щонебудь стати ся, як хто чужий вийде до родини!

Б а т ь к о. Одначе щось подібного! . . . До нині ще ніхто не суперечив мені!

М а т и. Стало ся раз і вже більше не буде! Він зрозуміє скоро, хто ти і скільки має тобі завдячувати.

Б а т ь к о. Перший раз — і від власного зятя!

М а т и. Він буде жалувати, доки ти жити-меш, і по твоїй смерті не мати-ме спокою. Маймо надію, що приязне поведіння в домі направить його . . . Аксель теж від якогось часу мов зачарований.

Л я в р а. Правда, мамо, правда?

М а т и. Мій Боже, Лявра, чи й ти також?

Л я в р а. Ні, я нічого.

М а т и. Лявра, ти щось тайи перед нами?

Батько. Перед нами? (Встає.) Чи вже дійшло аж до того?

Лявра. Але-ж присягай Богу, дорогі родичі, я нічого; тільки — —

Обоє. Тільки — —?

Лявра. Ні, ні, нічого! . . . Але ви лякаєте мене!

Обоє. Вона плаче!

Матильда (приступаючи). Плаче!

Батько. Мій Боже, чого вона плаче?

Лявра. Але-ж, таточку, погляньте тільки на мене, я не плачу зовсім!

Мати і Матильда. Так, Лявра плаче!

Аксель. Так — і що-дня буде плакати, поки тут не настане зміна! (Павза, всі дивлять ся на нього.) Добре, коли вже стільки сказано, нехай і решта скажуть ся: наше подруже не є щасливе; бо найперша умова не сповнена.

Мати. Господи милосерний, що він говорить?

Батько. Заспокійсь; позволь, я говорити-му, — що ти хочеш сказати сим?

Аксель. Лявра не любить мене — —

Лявра. Так, він се твердить!

Аксель. Вона не знає навіть, що значить любити, і в домі у родичів не навчить ся свого ніколи.

Батько і Мати. Чому ні?

Аксель. Тому, бо Лявра живе тільки для своїх родичів. Мене уважає за старшого брата, що повинен помагати їй, любити вас.

Мати. А тобі се так тяжко?

Аксель. Ні, ні, я вдячний вам і відданий, я горджуся тим, що є вашим сином; але я є ним тільки через неї, а вона ще не уважає мене за свого мужа. Я можу піти, я можу вернути ся — зовсім як захочу: вона останеть ся тут. Коже бажання, кождий усміх ділить Лявра на три часті, а я дістаю свою третину — на кінці або й зовсім ні.

Мати. Ти заздрісний — тай то на нас!

Батько. Він заздрісний!

Лявра. Так, мамо, заздрісний!

Батько. Безумна, смішна ідея. Бій ся Бога, тільки не кажи про те чужим людям.

Аксель. То ані безумна ані смішна ідея. То тільки правда про наші взаїмні відносини, а вони гризуть мене, так що я мучу Лявру, дратую вас і сам нуджу ся, а в додатку стаю ся невдоволений і злий...

Батько. Але-ж се чиста хвороба!

Аксель. Правда, а ви її причиною.

Обоє. Ми?

Батько. Будь-же трохи — —

Аксель. Ви позволяєте, щоб Лявра обходила ся зо мною як з одною з найбільших ляльок, що ви подаровали їй; ви не мо-

жете рішити ся, відступити мені трохи більше з її любови понад те, як любить вона свою ляльку.

Батько. Вискажуй ся трохи чемнійше, не забувай про належне нам поважання — —

Аксель. Простіть, дорогі родичі, коли я се зробив. Я хотів сказати стільки: дитина не може бути жіркою, а доки Лявра останеть ся у вас, буде вона все дитиною.

Мати. Але-ж Аксель, чи ми не казали тобі, що вона ще дитина — ?

Батько. Не остерігали тебе, не просили, щоб пождав іще кілька літ — ?

Мати. Бо не могли завважити, що-б вона вже любила тебе . . .

Батько. Але ти відповідав, що любиш в ній власне дитину . . .

Мати. Власне її діточу невинність і простоту . . . Ти казав, що в її близости почувася чистійше, ба, часами майже як в церкві. А ми, її родичі, розуміли те; бо самі відчували.

Батько. І ми повірили тобі, мій сину.

Мати. Пригадуєш собі ще той ранок, як вона спала, а ти казав, що її жите сон, що збудити її з нього булоб гріхом — ?

Батько. Як ти казав, що на саму думку про неї, твоя нога мимоволі лекше ступас, немов, щоб не безпокоїти її . . .

Мати. Твоє ціле життя було як один ранок, що в ньому ти встав досвіта. Ти був такий веселий, мав стільки відваги, охоти до всього

Аксель. То правда, від її дїточости ставався чистїйший, від її тихої невинности лагіднїйший. То правда, мені здавалось, наче незказано гарний ранок оживлює мої сили . . .

Батько. А тепер нетерпеливишся, що вона дитина!

Аксел. Так, так! Коли я вів її до аналоя, я хотїв подати руку може тільки мому лїпшому „я“, моїм добрим замірам. Вона була для мене, як для доброго католика Мадонна. Та тепер сталася для мене чимсь більше. Віддаленє між нами щезло: я не можу вже тільки подивляги, я мушу любити; не можу вже клячати, я хочу обнимати. Її погляд такий-же чистий, такий-же невинний, та я вже не можу годинами висиджувати і глядїти в її очі — я хочу, щоб вони затоплювались в мої з усім, що в них живе. Її рука, її рамя, її уста — все те саме: але її рука мусить тепер грати ся з моїми кучерями, її рамя обвивати мою шию, її уста спочивати на моїх, її думки вибігати напроти моїх і яснїти мені всюди як боже сонце. Вона була для мене символом, але той символ вбрався в тіло і кров. Я прийняв її в свої

мисли як дитину, — але та дитина виросла на моїх очах на жінку, що боязко і несвідомо відвертаєть ся від мене, а я мушу мати її . . . (Лявра біжить до нього.)

Мати. Він любить нашу дитину!

Батько. Він любить її! (Старі обнимають ся.) Отже чого нам ще треба? Все вже в порядку! . . . Ходи, шклянку шері!

Аксель. Ні, не все в порядку. В щасливій хвилі можу я з'єднати її подяку, але не її серце. Бо що я люблю, того не любить вона; чого я хочу, того не хоче вона. Навіть такий баль — і в ньому нема приємности для неї, коли мати не може поїхати.

Мати. Мій Боже милий, і тільки всього?

Лявра. Так мамочко, тільки всього! То баль винен!

Батько. Гей, та їдьте-ж на той баль! Ви, як бачу, обоє дурненькі. Ну, а тепер до харчової . . .

Аксель. Баль, ні, баль дурниця. Що мені баль!

Лявра. Бачите, мамочко, він все такий. Як дістане, що хоче, то зараз виявляєть ся, що се не те, чого хотів, а зовсім що инше. Я не розумію, що се таке.

Аксель. Певно, що ні; бо тут не ходять про одну точку, а про цілі відносини з їхнім послухом, з їхнім самовідреченєм в малому

і великому, з їхньою внутрішньою правдою і зовнішніми позначками, одним словом: ходить мені про любов, якої не достає мені, а якої в неї нема і бути nebude, — доки вона оставати-ме дома! (Павза.)

М а т и. (звільна.) Доки оставати-ме дома?

Б а т ь к о. (приступає ближше, тремтить злегка.) Що ти хочеш сказати сим?

А к с е л ь. Аж коли Лявра не могли-ме опирати ся на своїх родичів, буде можливість, що опреть ся на мене.

М а т и. (наслухоючи.) Він думає . . . ?

Б а т ь к о. (так само.) Я не розумію . . . ?

А к с е л ь. (з притиском.) Щоб бути більше як добра дочка, щоб стати ся доброю жінкою, мусить Лявра — виїхати!

М а т и. Лявра виїхати?

Б а т ь к о. Наша дитина?

Л я в р а. (біжить до матері.) Мамо!

А к с е л ь. То була-би кривда супроти неї, що її люблю так сердечно, кривда супроти мене самого і кривда супроти вас, що повірили мені стільки багато, коли-б я маючи власть, не мав сили ужити її. Лявра живе тут тільки для вас. Коли ви помрете, її життя буде без ціли. Але не таке боже призначення; не се вона присягала мені перед аналоєм, і з сим я не погоджу ся ніколи. Коли ми держатись-мемо при тому, що неприродне,

несправедливе, то всі будемо нещасливі! — тому мусить Лявра піти зо мною! (Мати поступаєть ся взад, Матильда іде за нею.)

Батько. Ти не можеж хотіти сього на правду!

Аксель. Се моя найсвятійша правда і ніхто вже не відведе мене від неї!

Мати. Господи змилуй ся над нами! (Павза.)

Батько. Ти знаєш, Аксель, що Бог дав нам пятеро дітей; але ти знаєш також, що четверо взяв назад до себе. Лявра наша одинока дитина, наша одинока радість.

Мати. Ми не можемо даги її, Аксель! Від самого народження не виходила вона на один-однісїнький день зпід нашого ока. Вона дитина нашого болю; померші хотіли мати її, тому ми мусіли держати.

Батько. Аксель, ти не камінь, ти не прийшов до нас, щоб зробити нас усіх нещасливими!

Аксель. Коли-б я подав ся тепер, то ціла історія повторяла-б ся знову, і ніхто з нас не міг-би видержати. Тому, кохані родичі, майте силу принести жертву; покінчіть справу за один раз: — Лявра поїде зо мною до тижня в місто.

Батько. Господи милосерний, то не може бути!

М а т и. На се ти не мати-меш відваги : поглянь на неї і скажи ще раз ! (Аксель відвертаєть ся.) Так, я знала, що ти не зможеш. І нам не повинен ти віддячуватись в той спосіб ! (До батька.) Але-ж промов ти бодай слово ! Скажи йому правду, вясни йому, як се нікчемно вдирати ся до чесної, доброї родини з поганими замірами . . .

Б а т ь к о. В сїм домі, на скільки я памятаю, не впало ніколи тверде слово. Мені все ще здаєть ся, що то тяжкий сон . . . Я силкуюсь пробудити ся, але я не можу ! (Павза.) Коли ми . . . вам, пане, Гарго, давали нашу дитину, ми не ставили ніяких умов . . . Ми приймали вас до щасливої родини, давали вам блискуче становище, вигляди на гарну будучину, а в заплату вижидали трохи любови . . . трохи вдячності . . . а бодай трохи оглядності. Але ви поступаєте як . . . як . . . чужинець, що його гостинно приймають і вгощують, а він другого дня щезає з найбільшою дорогоцінністю дому . . . як невдячний, жестокий — ! О, ми віддали нашу дитину такому . . . такому чоловікови без серця ! . . . Ми було багаті, щасливі родичі, а нині ми двоє обрабованих, що в кутику мусять шукати розради у себе ! (Він сїдає.)

М а т и. І так можеш ти поступати супроти чоловіка, що віддав тобі все ! Що-ж ти на те ?

Аксель. Серце кровавить ся в мене. Коли-б я був знав, що воно прийде так тяжко — я не зачинавби цілої історії. Але тепер, якби зупинив ся на половині дороги, між нами не настало би добро ніколи, се чую я ; а що ми вже й так всі терпимо від того, то-ж покінчим справу !

Б а т ь к о. Ах ми, легковірні люди !

М а т и. Чиж можеш бодай відсунути на короткий речинець, щоби передумати справу Се-ж значить не розв'язати, а розірвати !

Аксель. Так ми тільки продовжили-би біль і вкінці ви зненавиділи-б мене. Ні, се мусить стати ся тепер і чим скорше, — або воно не стане ся ніколи !

М а т и. Боже мій ! (Вона сідає.)

Б а т ь к о. Аксель, вислухай нас . . . Воно можливо, що за тобою слушність . . . Тому прошу тебе . . . до нині не просив я ще нікого . . . але тепер прошу тебе : будь милосерний ! Я старий чоловік, я не переживу розлуки — а вона (показуючи на жінку) тим більше.

Аксель. Ах, не твердосердний я ! Але я мушу бути непохитний . . . Коли тепер подам ся, утрачу її на ціле життя, се чую я, — і тому вона мусить піти зо мною !

М а т и (зриваючись). Ні, сьому не бути ! Коли ти любиш її, як запевняєш нас, облуд-

нику, то останеш ся там, де вона — а вона останеть ся тут!

Ляв ра (що стояла коло Матильди, до неї.) Так, аж до смерти!

Б а т ь к о (встає.) Ні, закона божого не ломім! Бо стоїть написано: „Покинеш батька і матір свою і приліпиш ся до мужа свого“ — тому мусить вона остати ся у нього . . . Ляв ра поїде, коли він захоче . . .

Ляв ра. Таточку, і ви могли-би . . . ви справді могли-би —!?

Б а т ь к о. Ні, моя дигино, я не годен! Але я роблю се, бо таке право . . . Ох дитино моя! (Він обнимає її; мати теж.)

М а т и л ь д а (до Аксея.) Ви облудник!... Без чуття, без милосердя розтолочуете серця, як солому на дорозі . . . Але так легко вам не піде! Хоч вона ще дитина, — але я піду з нею! Вас не знаю, вам не вірю; (затискаючи п'ястук) але я буду сторожем над нею!

Дія друга.

Рік опісля в мешканню Акселя.

Комната уряджена зовсім так само, як в дії першій. Два великі портрети батька і матері висять насупроти видців.

Ява перша.

Лявра коло стола. Матильда на софі з правого боку. Опісля дівчина.

Матильда (читає голосно з книжки.) „Ні“, була відповідь, „він був винен; але тепер стала ся винна вона. Він вирвав її від її родичів, від її привичок, з місць її діточих літ, вирвав насильно. Але опісля так довго шукав прощення, так покірно благав олюбов, що треба було цілої впертости розпещеної дитини, щоб оперти ся йому. Як давнійше він не знав ніякого згляду ради своєї любови, так тепер вона не знає його — з самолюбства. І тим гіднійша вона догани, що її мотиви гірші як його. Вона мов та дитина, що рано пробудили її за скоро: вона бе і тручас навіть тих, що хочуть милуватись нею“.

Лявра. Але-ж Матильдо! Воно справді стоїть так написано?

М а т и л ь д а. Слово за словом.

Л я в р а. Зовсім так, як ти читала?

М а т и л ь д а. Поглянь сама!

Л я в р а (бере книжку і читає, відтак кладе на бік.) То майже наша історія, — о Господи, хто се міг написати?

М а т и л ь д а. Припадок . . .

Л я в р а. Ні, якесь зле око підглянуло колись подібну історію, — серце без чуття, що могло глумити ся на діточу любов, — може хтось, що сам злий і мав злих родичів!

М а т и л ь д а. Мій Боже, як ти береш се поважно . . .

Л я в р а. Так, він обурює мене, сей памфлет на всю вірність у світі! Що варта вірність, коли дитина не може бути вірна для своїх родичів?

М а т и л ь д а. Се хотіла я прочитати власне. (Читає.) „Вірність міняє з нами навіть свій предмет. Дитина вірна для своїх родичів але муж для жінки, старець для дітей . . .“

Л я в р а. Перестань читати, — я не хочу слухати довше! Ціла провідна думка обиджає мене. (По хвилі.) Яка се погана книжка! (Байдужно.) Якже остаточно живеть ся їм?

М а т и л ь д а (теж байдужно). Кому?

Л я в р а. Їм — в тім новім романі.

М а т и л ь д а (все таки байдужно.) Не добре. (Павза.)

Л я в р а. Кому з них недобре?

М а т и л ь д а. А кому, думала-б ти?

Л я в р а (занята знову ручною роботою.)
Я думаю їй, бо вона вже нещаслива.

М а т и л ь д а. Ти добре вгадала. Вона починає любити.

Л я в р а (зачудувана.) Любити?

М а т и л ь д а. Так; для кожної жінки
приходить час, коли в ній будить ся любов.
Але тому, що вона не може любити свого
мужа, любить другого.

Л я в р а (налякана.) Другого!

М а т и л ь д а. Так. (Павза.)

Л я в р а. Се огидне. (Шие, опирає руку
на столі, шие далі.) А що дієть ся з ним?

М а т и л ь д а. Він розхоровуєть ся, дуже
розхоровуєть ся . . . Але находить ся хтось,
що оздоровлює його — одна жінка.

Л я в р а (піднімає очі.) Що се значить ся?

М а т и л ь д а. В його душі, як в опусті-
лому місті: своєрідний подих, — подих тер-
піння і туги уносить ся над нею. Крок за
кроком входить вона — розрадниця — в його
душу, і настає врешті час, що він знову ща-
сливий. (Павза.)

Л я в р а (спокійно.) Хто вона?

М а т и л ь д а. Одна з тих самовідречених
натур, що вдоволяють ся поживом любови.

Л я в р а (поглядає уважно на Матильду; по хвилі.) Ти знаєш се ?

М а т и л ь д а. Ні! . . . Перша любов або жадна!

Л я в р а. Але вона?

М а т и л ь д а. Його жінка?

Л я в р а. Так. Що з нею?

М а т и л ь д а. Скоро вона почула, що її муж носить иншу любов в серці, звертається до нього з усею силою своєї душі; але запізно.

Л я в р а (сидить затоплена в думках, зривається раптово і йде до малого столика, що стоїть коло софи з лівого боку, відчиняє шуфляду, шукає, думає, шукає знову.)

М а т и л ь д а. Чого шукаєш?

Л я в р а. Портрету.

М а т и л ь д а. Акселя?

Л я в р а. Ні . . . але де справді він?

М а т и л ь д а. Памятаєш, одного часу ти здоймила його і сказала, що не хочеш бачити більше. Тоді я взяла його.

Л я в р а. Ти?

М а т и л ь д а. А вжеж . . . поки не шукаєш-меш знову. (Встас, відчиняє свій столик із шитвом, що на правій софі.) Ось він. (Дає Ляврі.)

Л я в р а. Отже він в тебе був! (Вона кидає портрет, не глянувши на нього, в сто-

лик, замикає шуфляду на ключ і ховає. Стоячи коло столика:) Чи Аксель читав новий роман?

Матильда. Не знаю. Дати йому?

Лявра. Як хочеш. Може волієш сама прочитати йому . . . (Входить дівчинка з листом, Лявра бере лист, дівчинка виходить.) Від моїх родичів! (Цілує лист зворушена.) Одинокі, що любять ще мене! (Виходить скоро.)

Ява друга.

Матильда. Аксель входить головними дверми.

Аксель. І все тікає, коли я вхожу!

Матильда (встає). Але сей раз зовсім припадково. (Дивить ся на нього.) Які ви бліді!

Аксель (поважно). Я роздражнений трохи . . . Читали ви новий роман?

Матильда (ховає книжку в кишеню). Який роман?

Аксель. „Новоженці“ — малесенька книжечка.

Матильда. Ах сей . . . читаю власне.

Аксель. (живо.) Чи й Лявра також?

Матильда. Вона каже, що се зла книжка.

Аксель. Ні, се ні — але дивна книжка ! Мені лячно, коли читаю її — як колиб-б я ввійшов до комнати і застав там себе ! В ній найшов я слова для всього, що лежало в моїй душі неподумане . . .

Матильда. То так з кожною доброю книжкою.

Аксель. Зо мною стане ся те, що з героєм романа: всі обставини й умови є в мене . . . тільки я несвідомий був . . .

Матильда. Я чула — але тільки від молодих пїкарів, що вони відчувають всі недуги, про які читають.

Аксель. Ні, се щось більше як уроєнне ! Ясно, мов живі приходять до мене покуси. Мої думки розвивають ся так природно з того, що дієть ся в книжці, як дим з вогню . . . А ті думки (поглянувши на Матильду) ідуть далеко.

Матильда. На скільки я бачу, книжка вчить тільки оглядности супроти жінки, — особливо як вона молода.

Аксель. То правда. Але послушайте : молодий чоловік, що виріс між студентами, не може бути такий оглядний в поведенню, як вимагає жіноча натура. Він не женить ся одного дня, але звільна ; він не може кинути в одну мить всі парубочі привички задля обовязків мужа. Вогонь першої любови до-

помагає тут багато, але й вона мусить перебути час науки. Ах, я зрозумів, що занедбав, коли вже стояла далеко від мене! Та чого не робив я опісля, щоб відзискати її знову! З усіх сторін наближавсь я до неї, каючись. Але ви бачите самі: вона тікає тільки все далі. Мої думки, напружені тугою, з'осереджують ся на одну точку, пристрасть зростає, — але часом огортає мене така порожнеча, що вся моя життєва відвага, здаєть ся, гине. І тогді, тогді хочеть ся мені хопити ся за когось, пригорнути . . . О Матильдо, ви були для мене в тім часі . . . (зближаєть ся до неї.)

Матильда (встає) Так, за один рік може стати ся неодно, про що ми не думали на початку.

Аксель. (сідаючи.) Мій боже, який се рік! . . . Я не пережив-би такий другий . . . Ся книжка огортає мене страхом!

Матильда. (до себе) То добре.

Аксель. (встає знову.) А врешті: робота, якої я підняв ся, щоб усе зберегти так, як вона привикла, стає для мене за тяжка, Матильдо! Довго не може так бути! Коли-б я мав хоч ту заплату, що найменший робітник має; коли-б вона бодай подякувала мені — одним-одиноким усміхом . . . Але наїздившись тижнями в бурю і негоду, — чи маю я бодай один теплий привіт? Чи знає вона, для кого

я не спю по цілих ночах? Чи бодай подумала про те? — або про те, що сей дім уладжено великими коштами, як у її родичів? Ні вона приймає те все, якби воно належало ся, — і коли-б хто сказав їй: „він робить те з любови до тебе“, вона відповіла-би: „не треба; я мала те все у своїх родичів“.

Матильда. Воно мусить тепер змінитися.

Аксель. Як ви се думаєте?

Матильда. Нічо певного, але . . . ось вона!

Аксель. Чи стало ся що? Вона біжить так скоро!

Ява трета.

Матильда. Аксель. Лявра, з отвертим листом.

Лявра (по тихо до Матильди.) Мої родичі почувають ся самотні дома, їдуть заграницю, до Італії . . . Але попереду поступлять до нас, Матильдо!

Матильда. Поступлять до нас? . . . коли?

Лявра. Сейчас! Я зразу не запримітила, а лист писаний з останньої стациї . . . Хочуть зробити нам несподіванку . . . в мить будуть туті! Мій Боже, що нам робити?

Матильда. (скоро) Скажи Акселеви,

Ляв ра. Скажи ти!

Матильда. Ні ти мушиш.

Ляв ра. (налякала.) Я?!

Матильда. (до Акселья.) Ляв ра має щось сказати вам.

Ляв ра. Матильдо!

Аксель. То було-б перший раз.

Ляв ра. О, скажи йому ти! (Матильда відступає назад.)

Аксель. Що такого?

Ляв ра. (пригнетеним голосом.) Мої родичі приїдять.

Аксель. Сюди?

Ляв ра. Так.

Аксель. Коли? Нині?

Ляв ра. Сейчас . . . в сю мить.

Аксель. І ніхто не сказав мені про те! (Бере капелюх і хоче йти.)

Ляв ра. (боязко) Аксель!

Аксель. Мене певно не приїдять вони відвідати.

Ляв ра. Але ти не повинен від'їздити!

Матильда. Так, ви не повинні від'їздити!

Аксель. Або-ж вони не розгостяться у нас?

Ляв ра. Я думаю . . . коли ти не будеш противний — може в твоїх комнатах . . .

Аксель. Отже. Отже власне: я впроваджуюсь, а вони впровадять ся на моє місце.

Матильда. Йдіть до моєї комнати, а я перенесу ся до Ляври. Се можна буде легко зробити. (Відходить.)

Аксель. На що тільки короводів? Що ти тужиш за ними, се природно, і що я від'їжджаю, коли вони приходять, теж природно. Тільки ти повинна була уладити се — трохи огляднійше. Бож я можу надіяти ся, що вони приїдять, аби забрати тебе з собою, — і коли тобі так легко приходить ся покінчити справу, ти все таки повинна-би знати, що мені буде не легко!

Лявра. Я дізнала ся щойно в сій хвилі, що вони приїдять сюди.

Аксель. Може бути, але твої листи накликали їх, твої скарги — —

Лявра. Я не скаржила ся.

Аксель. Тільки розказувала їм, як тут дість ся.

Лявра. Ні, ніколи! (Павза.)

Аксель. (задуманий.) А що-ж ти писала їм через цілий рік, — день-в-день по листови?

Лявра. Я писала їм, що в нас усьо добре,

Аксель, Чи се можливо? Через цілній час? . . . Лявро! Можу я вірити? . . . Стільки оглядности! (Зближаєть ся до неї.) О, так не все ще —!

Лявра. (боязко.) Я робила се з огляду на моїх родичів.

Аксель. (холодно.) З огляду на твоїх родичів? Коли так, то мені жаль їх. Бо вони побачуть скоро, як ми живемо.

Мявра. Вони поступають на кілька днів . . . вони їдуть за границю.

Аксель. За границю? . . . Отже хтось мусить поїхати з ними? . . . Можи ти?

Лявра. А ти не міг-би?

Аксель. Ні . . . Отже ти покинеш мене, Лявро? . . . Я остану ся тут сам з Матильдою: — зовсім майже, як в книжці . . .

Лявра. З Матильдою? . . . Так, — а може Матильда поїхала-б з ними?

Аксель. Без Матильди не можна тут обійти ся — доки все буде так, як досі.

Лявра. Ти може хотівби, щоб я —?

Аксель. Ти не потребуєш питати мене про ніщо. Поїдеш, як схочеш.

Лявра. Так, без мене можна обійти ся . . . Але мені здаєть ся, що я остану!

Аксель. Останеш — у мене?

Лявра. Так!

Аксель. (радий, зближаєсь до неї.)
Але се чейже не дієть ся з огляду на твоїх
родичів.

Лявра. Ні, се ні! (Він відступаєть ся
здивований.)

Ява четверта.

Попередні. Матильда.

Матильда. Так, тепер у сьо в поряд-
дку. (До Акселя.) Отже ви остаєтесь?

Аксель. (поглянув на Лявру.) Не знаю...
Здаєть ся, найліпше буде, коли я виїду на
тих кілька днів.

Матильда. Добре, в такім разі ви-
їду і я!

Лявра. Ти!

Аксель. Ви!

Матильда. А вже-ж, — в тому, що
тут дієть ся, я не хочу бути причасна. (Павза.)

Аксель. А що-ж, ви думаєте, стане
ся тут?

Матильда. Про се нема що говорити,
— поки не стало ся.

Аксель. Тепер ви думаєте неспра-
ведливо про свою приятельку.

Лявра. (спокійно.) Матильда не є моя
приятелька.

Аксель. Матильда не є твоя — ?

Ляв ра. (спокійно.) Хто без упину обманює, не є приятелькою.

Аксель. Невже Матильда обманювала тебе? Ти несправедлива!

Ляв ра. Я несправедлива? Матильда вина всьому, що я нині нещаслива . . .

Аксель. Але-ж Лявро!

Ляв ра. Мій коханий, борони її тільки, як почуваш ся до того . . . я мушу сказати, що Матильда провадила мене від моїх діточих літ, і вона завела мене в ті обставини, що під ними стогну нині! Без неї була-б я нині незамужна і жила у своїх родичів. Вона пішла за мною сюди — не на те, щоб помагати мені, як казала, але щоб і далі слідити за мною: потихо, таємно, як се її звичай, щоб відтак вихіснувати, що відкрила. Вона служить тобі, бо тобі — ні, я не скажу! (Горячо.) Але змовляйте ся тільки обоє і спробуйте відтак, чи я ще дитина! Дерево, що пересадили ви з роздертим корінням, не вродить першого року, хочби як ви обтинали його! Нехай дієть ся у нас як в романі, який вона так радо читає мені, — але дня, коли я жебрати-му любови, ви не дожиєте! Отже нехай мої родичі приїздять і все, все побачать, — тепер я майже бажаю того! Бо я не дам поводити собою, не позволю обманювати себе, — не позволю! (Вона стоїть хви-

линку зовсім неподвижно, відтак вибухає голосним плачем і вибігає з комнати.)

Ява пята.

Аксель. Матильда.

Аксель. Що се все значить ся?

Матильда. Вона ненавидить мене.

Аксель (здивований). Але як дійшло до сього?

Матильда. Поволи, поволи. Ви ажтепер запримітили се?

Аксель (ще більш здивований). Отже вона вже не вірить вам?

Матильда. Так само як вам.

Аксель. Вона, що давнійше довіряла кождому —!

Матильда. Не довіряє нині нікому. (Павза.)

Аксель. А що ще дивнійше — я не сумніваю ся ні на хвилю — : вона заздрісна!

Матильда. Так.

Аксель . . . і то на вас! . . . Щось подібного — — (Він зупиняєть ся і мимо-вільно глядить на Матильду. Вона йде на другий бік.)

Матильда. Ви повинні радувати ся, що воно стало ся так,

Аксель. Що вона заздрісна — чи — як ви думаєте?

Матильда. Заздрість допомогла їй. Тепер вона на найліпшій дорозі, полюбити вас.

Аксель. Тепер? . . .

Матильда. Любов ходить часом такими дорогами, — особливо у тих, що стали сумнівати ся про себе

Аксель. І ви мали-б бути жертвою?

Матильда. Я до того привикла.

Аксель (зближаєть ся до неї, скоро.) Ви любили, Матильдо?

Матильда (З'упиняєть ся, опісля відповідає.) Так, любила . . .

Аксель. Нещасливо?

Матильда. Нещасливо . . . чому ви думаєте так?

Аксель. Бо хто пережив нещасливу любов, той не такий самолюбцій як ми, решта, і спосібний до більшого самовідречення.

Матильда. Так — любов окружас певним ореолом, хоча не все однаковим.

Аксель. Часом робить людей тільки нещасливими.

Матильда. Так, людей без змісту і без гордості!

Аксель. Чим більше пізнаю вас, тим більш загадочні ви для мене. Який се чоло-

вік мусів бути, що ви любили його без вза-
мности!

Матильда (глухо.) Чоловік, якому я
вдячна дуже, бо подружє не моє призваннє.

Аксель. А якеж ваше призваннє?

Матильда. Щось, про що говорить ся
тільки нерадо, незнаючи, чи вдало ся щасли-
во . . . Але без нього ледви чи попала-б
я на те.

Аксель. І тепер ви спокійні, — не ма-
сте ніяких бажань?

Матильда (живо.) Ох маю, — я ба-
жала-би поїхати — далеко, далеко звідсіля!
Наповнити душу величавими образами . . .
О, коли у вас хоч трохи прихильности для
мене —

Аксель. Прихильности? Матильдо, я
вдячний вам з глибини душі, — я ще біль-
ше, — я — —

Матильда (переговорює його.) Добре,
то поєднайте ся з Ляврою! Тоді я могли-му
поїхати з її родичами за границю . . . О, коли
я не поїду звідсіля, далеко звідсіля, в мене
умре щось!

Аксель. Їдьте, Матильдо . . . Коли ви
кажете, я вірю вам!

Матильда. Я не поїду скорше, аж ви
поєднаєтесь! Чи-ж ми всі троє маємо бути
нещасливі? . . . Ні, я ні; але буду нещасли-

ва, коли ви будете і — коли не могли-му поїхати тепер! . . .

Аксель. Що-ж я можу зробити?

Матильда (скоро.) Остати ся тут і прийняти щиро її родичів. Будьте з Ляврою, якби ніщо не стало ся, а вона буде мовчати!

Аксель. Чому ви думаєте, що буде мовчати?

Матильда. Бо я починила все, що для того треба.

Аксель. Ви? . . .

Матильда. Так — ні — так, то значить, не так, як ви бажали сього, але ма-нівцями —

Аксель. І зараз з початку?

Матильда. Ні, тогді ні; то правда. Але забудьте се. Бо тепер я направила все. Я не знала тогді вас . . . я маła причини . . .

Аксель (зближаєть ся до неї.) Матильдо, я почуваю дивний — нахил до вас . . . Мені здаєть ся, як коли-би все, що там зневажено і погорджено, збирало ся довкола вашої особи, як коли-б я аж тепер — —

Матильда. Ось заїхав віз!

Аксель. Що мені робити?

Матильда. На долину прийняти родичів! Спішіть ся! Глядїть, Лявра вже на долині . . . Щоб вас не хибувало тепер коло

неї! . . . Так добре. (Він іде.) Так, так добре. Аж тепер я справді побідила. (Виходить.)

Ява шеста.

Чути голоси батька і матері. За хвилину входить Мати з Ляврою, опісля Батько з Акселем і Матильдою.

Мати. Так ми знову у тебе, моя єдина, кохана дитицо! (Цілює її.) О, і розлука має щось гарного в собі, бо було ж би без неї таке витаннє? (Цілює її.) І твої щоденні гарні листи — дякую тобі! (Цілює її знову.) Ти все ще така сама, така саміська — тільки блідніша трохи . . . але так воно годить ся молодій жіночці . . . (Цілює її.)

Аксель (до батька, що знімає плащ і кілька хусток із шиї.) Може-б я —?

Батько (кланяєть ся.) Дякую, дякую... Я сам можу! (Виносить річі.)

Мати (з тиха до Ляври.) Трудно було намовити батька . . . Він все ще не може забути . . . Але нашу донечку мусіли ми побачити, заки поїдемо за границю, а їхати мусимо, бо дома вже надто самотно.

Лявра. Кохана мамуся! (Вона й Матильда помагають їй роздягнути ся з подорожної одежі.)

Аксель (до батька, що увійшов.) Якже татуньо, заїхали щасливо, приємно?

Б а т ь к о. Дуже присмно.

А к с е л ь. Не застудили ся?

Б а т ь к о. Майже ні; тільки маленьке, легеньке — дуже незначне опухненє шиї — сильна роса — пізно на дворі — — а ви як: дужі, здорові?

А к с е л ь. Дякую, здорові.

Б а т ь к о. Приємно почути.

М а т и (до батька.) Ах ти не бачиш нічого?

Б а т ь к о. Що, моя любо?

М а т и. Справді, не бачиш нічого?

Б а т ь к о. Що таке?

М а т и. Ми знову дома, се-ж наша власна комната!

Б а т ь к о (здивовано). Справді — —

М а т и. Килими, накрита, меблі, навіть уставлені так само — зовсім як у нас! Приступає до Акселя і бере його руку.) Краще не міг ти доказати нам свою любов для неї! (До батька.) Неправда, тату?

Б а т ь к о (зворушений.) Так, я мушу сказати — —

М а г и. І ти, Лявро, не писала нам про се ані слова!

М а т и л ь д а. То не тільки ся комната, але, на скільки було можливо, цілий дім уладжений, як у вас.

М а т и. Цілий дім? Чи справді!

Б а т ь к о. Я мушу сказати, що се найкращий спосіб, зробити приємність своїй молодій жінці, про який я чув коли небудь!

М а т и. Моя дитино, я дивую ся тобі, що ти про все те не згадувала нам ані словом!

Б а т ь к о. Так, ані словом!

М а т и. Ти не звертала на се уваги?

Б а т ь к о. Що день-у-день стоїть нам перед очима, про те ми думаємо, що всі знають, — не правда, мала, так воно було?

М а т и. І те все придбав тобі Аксель власною працею! Неправда, ти горда на нього?

Б а т ь к о. (пестить її.) Очевидно, що так. Але Лявра не любила ніколи описувати свої почуття, хоч воно — —

М а т и. (усміхаючись.) Її листи в останнім часі були тільки повні думок про любов . . .

Л я в р а. Мамо! . . .

М а т и. Но, не скажу нічого. Але ти маєш доброго мужа, Лявро!

Л я в р а. Мамо! . . .

М а т и. (потихо.) Ти певно зробила йому неодну приємність, — малий даруночок? Або —

Б а т ь к о. (вкладає між них голову.) — — уткала щось для нього, — га?

А к с е л ь. (коли Матильда принесла і на-

лила вино.) Чарку вина на привіт, — шері, любиме вино тата.

М а т и. І се памятає ще ! (Беруть чарки.)

А к с е л ь. Позвольте Ляврі і мені, привитати вас сердечно в нашім домі ! Дай Боже, щоб ви застали тут усе (зворушений), як сього бажаєте ; я причиню ся всім, що до мене належить — а Лявра певно всім, що до неї.

М а т и. Про се ми не сумніваємось ! — Цоркни ся з ним ! (Аксель цоркаєть ся з Ляврою чарками ; її рука дрожить, аж вино розливаєть ся.) Ти забагато налила, дитино. (Всі цоркають ся і пють.)

Б а т ь к о. (коли налито знову.) Моя жінка і я . . . дякуємо вам за се приняте. Ми не могли прецінь поїхати, не відвідавши нашу дитину —

М а т и. (зтиха.) Д і т и й, старенький !

Б а т ь к о. (поправляєть ся скоро.) Не відвідавши наших дітйй. Одна ваша добра приятелька (поглядає на Матильду) порадила нам, приїхати ненадійно. Зразу ми не хотіли, але тепер раді, що послухали . . . - Бо тепер — бачимо на власні очи, що Ляврині листи були правдиві . . . Вам добре . . . отже й нам старим мусить бути добре . . . і забудьмо все, що повернуло ся в найліпше . . .

Гм, гм . . . Колись ми думали не так . . . і тому не хотіли розлучити ся з нашою дитиною. Тепер можемо з повним спокоєм . . . бо тепер віримо вам — віримо тобі, Аксель, мій сину! . . . Най тобі Бог помагає! (Вони стискають собі руки; всі пють.)

М а т и. Знаєте, чого-б я тепер хотіла?
Б с і. Ні!

М а т и. Аби Аксель оповів нам, як ви помирили ся.

Л я в р а. Мамо! . . .

М а т и. Чого ти така соромлива? Чому не хотіла ніколи написати про те? Мій Боже милий, чи може бути для нас, ваших родичів, більша радість, як почути, як ви стали щасливі?

Б а т ь к о. Се знаменита ідея! Сідаймо і слухаймо. (Вони сідають; Лявра хоче відійти.) Ні, верни ся і сідай коло мами, Лявро; ми мусимо бачити тебе, як Аксель буде розказувати! (Він тягне її до себе.)

М а т и. Але не опускай нічого, Аксель! Почни з перших познаків любови, прихильности у Ляври . . .

А к с е л ь. Очевидно, я розкажу все, як було.

Л я в р а. (вискакує.) Алеж Аксель —!

А к с е л ь. Я-ж продовжую тільки твої листи, Лявро.

Мати. Се-ж ніяка нечесть для тебе, дитино. Слухай тільки уважно і поправ його, як що забуде. (Вона тягне її знову до себе.)

Аксель. Ви знаєте, кохані родичі, що почало ся недобре —

Батько. Ах так, — але се можемо поминути!

Аксель. Скоро Лявра остала ся сама, я почув, яку велику кривду вчинив їй. Вона дрожала, коли я наближавсь до неї, і незадовго дрожала перед кождим, як перед мною. Зразу був я покірний — як сильний, що побідив; але відтак мені стало лячно. Бо я був за сильний. Тоді наложив я на свою любов тяжку працю, я хотів за сім літ відзискати те, що втратив одної хвилі. Ви бачите сей дім — я вирівнав його для її стопи. Ви бачите все, що ось тут — я поклав те перед її очи. Нічною працею, крайними з'усиллями здобував я те, кусень за куснем, щоб вона не вражала ся на чужому й холодному, а мала все, що було їй знане і дороге. Вона розуміла те, і незадовго весняні птахи стали літати коло нашого дому, і хоч вона утікала, коли я наближав ся, та я відчував в моїх комнатах, на моім столі її присутність в тисячах дрібних, дорогих річий . . .

Лявра. (засоромлена.) О, то неправда!

Аксель. Не вірте їй! У неї любяче серце, — тільки з бязни стала ся вона не-смілива; але своїй добрій натурі і моїй покірній любові не могла вона оперти ся! Коли я вставав в моїй комнаті, щоби працювати для неї, вставала вона в своїй — мені здавалось бодай, що чую її кроки; і коли я повертав ся пізно в ночі з тяжкої дороги, вона вправді не вибігала проти мене — не тому, мовби не почувала вдячності любячої жінки: вона є в Ляври! — а тому, що не хотіла виявити свою радість перед днем помиренья . . .

Ляв ра. (встає.)

Батько. То ви не помирили ся зразу?

Аксель. Ні, не зразу.

Мати. (боязко, тихо.) Господи, Ляв ра затаїла се перед нами!

Аксель. Бо любить вас і не хотіла смутити без потреби. Але її мовчанне — хиба неправда, воно свідчило, що вона ждала на мене? Се був перший дарунок її любови. (Ляв ра сідає.) За ним пішли другі. Вона-ж бачила, що я не злий, навпаки: що те, що нагрішив я, нагрішив з любови; і сама багата на любов, ішла вона на зустріч мені, крок за кроком, з тямною радістю, — вона тужила за тим, щоб стати ся доброю подругою . . .

Се було одного гарного передполудня — зовсім як нині. Ми прочитали кожде для себе,

одну книжку, що здалека говорила до нас погрозою про наші відносини, і страх гнав нас одно д'одному. Нараз відчинили ся всі вікна і двері: то був ваш лист; в хаті стало тепло — зовсім як тепер, тільки ви сидите тут, — літо співало коло дому — і тогді прочитав я в її очах, що всі квіти хочуть розвернути ся! Я укляк перед нею — як тепер — і сказав: ради мене, щоб я не карав ся, і ради тебе, щоб зажила знову повним, добрим серцем, прости і помирим ся! . . .

І тогді Лявра відповіла —?

Ляв ра (кидаєть ся, плачучи, на його груди; всі встають.)

Ма ти. Се було гарно, діти!

Ба т ь ко. Гарно, як тогді, коли ми обоє були молоді і нашли одно одного! . . .
Бо же, як той чоловік оповідає!

Ма ти. Так, якби й ми пережили ту хвилю!

Ба т ь ко. Правда? . . . Що за талант!

Ма ти (по тихо.) З нього буде ще щось великого!

Ба т ь ко. Так, щось великого — і в нашій родині!

Аксель (що пішов з Ляврою взад комнати.) Отже се відповіла ти мені, Лявро?

Ляв ра. Ти забув ще одно.

Ма ти. Чи ще щось було? Оповідж нам всім!

Аксель. Що-ж ти сказала?

Лявра. Я сказала, що мене довго . . . дуже довго зупиняло щось. Я бачила вправді, що ти радієш мною; але я бояла ся, що радієш як дитиною.

Аксель. Лявро!

Лявра. Я не така розумна як — (поглянула на Матильду) дехто інший . . . Але дитина я вже не є; бо я люблю тебе!

Аксель. А проте ти дитина!

Батько (до жінки.) Але що з нашою умовою? Ми мали сейчас від'їхати!

Аксель. Ні, останьте ся прецінь на кілька днів! (Лявра дає знак.) Ні?

Лявра (по тихо.) Тепер я хотіла-б, що ми були самі.

Мати. Що ти кажеш, Лявро?

Лявра. Я? . . . Я кажу, що якби ви тепер їхали, то я просила-б вас, щоб взяли Матильду з собою.

Мати. Се гарно, Лявро, що ти пам'ятаєш про Матильду. А то про новоженців говорять, що вони егоїсти.

Батько. Егоїстка — о ні, Лявра егоїстка не є!

Всі. Ні, не є!

Лявра. Матильдо, (по тихо) прости мені! (Вони обнимають ся.) Тепер розумію тебе!

Матильда. Не зовсім.

Ляв ра. О так, без тебе була-б я Аксе-
дя не дістала.

Матильда. То правда.

Ляв ра. Ох Матильдо, тепер я така
весела !

Матильда. А я бажаю тобі щастя.

Аксель (бере рамя Ляври.) Тепер ви
можете їхати, Матильдо !

Матильда. Так ! —, і мій найблизший
роман повинен бути ліпший.

Батько, Мати і Аксель. Ваш — } роман ?
Ляв ра (рірночасно.) Твій — }

К О Н Е Ц Ь.

**Галицка Накладня
Якова Оренштайна в Коломиї.**

**Видала і продає такі рускі патріотичні
картки з видами :**

- 1) Шевченко : Гайдамаки, I-ша серия 16
карток коштує К. 1.—
 - 2) Шевченко : Гайдамаки II. серия
12 карток коштує К. 0·80
 - 3) Історія Руси-України — серия
12 карток К. 0·80
 - 4) Рідне Слово — серия 12 карток К. 0·80
 - 5) Гоголь : Українські оповідання
серия 10 карток (коліровані) К. 1.—
 - 6) Гоголь : Тарас Бульба — серия
16 карток К. 1.—
 - 7) Памятник Котляревського —
серия 8 карток К. 0·50
 - 8) Франко : Захар Беркут — серия
10 карток колірованих . . . К. 0·80
 - 9) Франко : Захар Беркут — серия
10 карток чорною краскою К. 0·60
 - 10) Шевченкові офорти — 12 к. К. 0·80
 - 11) Куліш : Чорна Рада с. 16 кар. К. 0·80
- 50 карток з руськими типами по 6 с., коліровані
по 8 с. за штуку.
50 карток з видами гір по 6 с., коліровані по 8 с.

Крім того продає сьвяточні листки.

**Галицка Накладня
Якова Оренштайна в Коломиї.**

Видала також

Народний Декляматор.

Одинока книжка того рода в руській мові.
Має 320 сторін а містить прегарні декля-
мації пригожі до всякої okazji.

Проезії, які є в сій книжці — се вибір
найкращих поезий найліпших руських
письменників.

Оправлений в полотно коштує 1 К 20 с.,
з поштовою пересилкою 1 К 40 с.

Хто купує 10 книжок, той платить
всього лиш 12 корон, а пошту оплачує
накладня.

Видавнича книгарня

Якова Оренштайна в Коломиї
дістала на головний склад і поручає :

РУСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ СЛОВАР

проф. Омеляна Поповича,
ціна в полотно оправленого примірника 5 кор.
з пересилкою 5 кор, 40 сот.

Весняні вечери,

новелі Леся Гринюка, ціна брошурованого прим.
1 кор. 20 сот.

104. Аверченко, Гуморески.
 105. Барвінок Г., Русалка.
 106—107. Лепкий Б., М. Шашкевич (Літ. хар. укр. писъм. II).
 108—1106. Куліш П., Чорна Рада, повість.
 111. Толстой Л., Полонений на Кавказі, правд. подія.
 112—113. Бергзон, Ан., Вступ до метафізики.
 114. Франс Анатоль, Комедія про чоловіка, що оженився з немовою, жарт у 2 актах.
 115—120. Барвінський Олександр, Спомини з мого життя, II.
 121—123. Кобилянська О., Земля I, повість.
 124—126. Кобилянська О., Земля II, повість.
 127—128. Шов Б., Цезар і Клеопатра, драма.
 129. М. Вовчок, Не до пари, Два сини й інші оповід.
 130—134. Маковой О., Заліссе, повість.
 135—139. Кониський Ол., У гостях добре, дома ліпше, повість.
 141—142. Федькович Ю., Довбуш, трагедія.
 143—1446. Федькович Ю., Оповідання
 145. Гринюк Лесь, Весняні вечері, новелі.
 146. Леся Українка, Оргія, драматична поема.
 147. Федькович Ю., Так вам треба, фарс.
 148. Федькович Ю., Як козам роги виправляють.
 149—149а. Шевченко Т., Музика, повість.
 150. Крошвинський М., По ревізії, комедія в 1 дії.
 151—151а. Шевченко Т., Артист, повість.
 152—153. Карпенко-Карий, Бурлака, драма.
 154. Бобикевич О., Настоящі, комедія в 1 дії.
 155—156. Шевченко Т., Гайдамаки, поема.
 157. Федькович Ю., Люба—згуба, повість.
 158. Шніцлер, Артур, Ляйтант Густль, новела.
 159—160. Левицький-Нечуй Ів., Пропамі, повість.
 161. Кобилянська Ольга, Битва, нарис.
 162. Підмогильний В., В епідемічному бараці, нарис.
 163. Кобилянська Ольга, Природа, новела.
 164—165. Плятон, Оборона Сократа, переклав В. Кміцкевич.
 166—167. Карпенко-Карий, Житейське море, комедія.
 168—170. Єфремов С., М. Коцюбинський (Літер. характер. укр. писъм. III).
 171. Маркс Карл, Наймана праця й капітал.
 172—173. Мирний Панас, Лихі люди, повість.
 174—176. Дорошенко Дм., П. Куліш (Літ. хар. укр. писъм. IV).
 177—179. Містраль Фред., Спогади й оповідання.
 180—182. Коцюбинський М., Fata morgana.
 183—184. Костомаров М., Дві руські народности.
 185—187. Бойко В., Марко Вовчок (Літ. хар. укр. писъм. V).
 188—189. Ромен Роллян, Вовки, револ. драма.
 190. Коцюбинський М., Лялечка, Поєдинок (оповідання).
 191—192. Коцюбинський М., На віру і інші оповідання.
 193. Коцюбинський М., П'ятизлотник, Пометився, Хо (оповідання).
 194. Коцюбинський М., Для загального добра, оповід.
 195—196. Коцюбинський М., Пе-коптьор, Посол від чорного царя, Відьма (оповідання).
 197. Коцюбинський М., По-людському і ціпов'яз, оповід.
 198. Коцюбинський М., Дорогою ціною, оповідання.
 199—201. Франс Ан., Злочинство Воннара.
 202—203. Ромен Роллян, Дантон, револ. драма.
 204—205. Дорошенко Дм., Костомаров (Літ. хар. укр. писъм. VI).
 206—207. Єфремов С., Карпенко-Карий (Літ. хар. укр. писъм. VII).

